

DEZVOLTAREA SECTORULUI DE SERVICII ȘI MODERNIZAREA STRUCTURII ECONOMIEI ROMÂNEȘTI

Dr. Constantin GRIGORESCU

1. Gradul de dezvoltare a sectorului de servicii în fostele țări europene cu economie de comandă

În economiile contemporane dezvoltate de piață, sectorul de servicii (sau sectorul terțiar) a căpătat dimensiuni deosebit de mari; el contribuie cu mai mult de jumătate la crearea produsului intern brut sau la ocuparea forței de muncă. În mod corespunzător în economiile respective, ponderile agriculturii și ale industriei în produsul intern brut sau în populația ocupată sînt mai reduse. În anul 1989, spre exemplu, caracteristică pentru țările europene dezvoltate era ponderea foarte mică a populației ocupate în agricultură și silvicultură, în medie circa 6% și respectiv foarte mare a celei ocupate în servicii - 62%. Industria și construcțiile oferă aproximativ o treime din totalul locurilor de muncă. Structurii populației ocupate din țările dezvoltate îi corespund niveluri ridicate ale produsului intern brut pe locuitor: între 9000 dolari în Irlanda și 18.000 dolari în Elveția (valori la paritatea puterii de cumpărare). În S. U. A., unde în anul 1989 ponderea serviciilor a atins nivelul record de 70%, mărimea produsului intern brut pe locuitor a fost de 20.630 dolari¹⁾.

În fostele țări socialiste, populația ocupată, pe ramuri, are o cu totul altă structură: aproape 20% din forța de muncă lucrează în agricultură și silvicultură, circa 40% în industrie și construcții și o pondere asemănătoare în servicii. Cele mai semnificative diferențe apar în cazul populației ocupate în agricultură și silvicultură, a cărei pondere este de peste 3

ori mai mare decît în țările dezvoltate și în cel al serviciilor unde populația ocupată este mai mică cu 22 de puncte procentuale. Structurii populației ocupate în fostele țări socialiste, îi corespunde un produs intern brut pe locuitor mult mai mic, între 1231 dolari în Albania și 7918 dolari în Cehoslovacia. În România, produsul intern brut pe locuitor a fost de 2975 dolari (datele privind PIB - pentru fostele țări socialiste sînt, de asemenea, evaluate la paritatea puterii de cumpărare și se referă la anul 1990²⁾).

România se particularizează printr-o pondere mult mai redusă a populației neagricole - nivelul său relativ în 1989 fiind de 72,1% și în ierarhia a 25 de țări europene luate în comparație se plasează pe penultimul loc³⁾. Această poziție este rezultatul faptului că populația agricolă din țara noastră (27,9%) este de 4,7 ori mai mare decît în țările dezvoltate și de 1,4 ori decît în fostele țări socialiste.

O altă caracteristică a structurii populației ocupate în România constă în proporția relativ mare a forței de muncă care prestează activități industriale și de construcții (45,1%) și respectiv în proporția considerabil mai mică, în raport nu numai cu țările dezvoltate dar și cu fostele țări socialiste, a forței de muncă ocupate în sectoarele prestatoare de servicii (27,0%).

Actuala structură a forței de muncă din țara noastră este radical diferită de cea existentă în anul 1950, cînd agricultura și silvicultura dețineau majoritatea absolută a populației ocupate, 74,3%, iar industria și construcțiile numai 14,2% și serviciile 11,5%. Deși schimbările care au intervenit ulterior marchează un progres evident, ele

nu s-au înscris pe deplin în evoluția firească a proceselor economice și sociale.

Pe de o parte, avem în vedere ritmul foarte rapid al schimbărilor structurale economice și sociale. Ceea ce la noi s-a realizat în 30-40 ani în privința reducerii populației agricole și creșterii celei industriale, în țările dezvoltate, fenomenul a durat 100-150 ani. Pe de altă parte, în contextul forțării schimbărilor structurale au apărut o serie de distorsiuni și disproporții în dezvoltarea ramurilor și sectoarelor economico-sociale. Este tributul pe care societatea românească l-a plătit concepției și politicii regimului totalitar comunist, care a absolutizat rolul industriei în cadrul economiei și a neglijat, în schimb, dezvoltarea agriculturii și a serviciilor. Mecanizarea lucrărilor agricole, spre exemplu, nu a ținut pasul cu reducerea populației agricole, fapt ce a atras după sine o creștere necorespunzătoare a producției agricole vegetale și animale. În același timp, ramuri importante ale sectorului terțiar, ca cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică, serviciile de consultanță tehnică și economică, activitățile de reparații și întreținere, activitatea financiar-bancară, ca și o serie de servicii de consum au rămas serios în urmă, în raport cu cerințele economiei și ale populației. Asemenea rămăneri în urmă s-au repercutat și asupra dezvoltării industriei, a eficienței economice în general, concretizate în locurile periferice pe care le deține România în privința produsului intern brut pe locuitor sau pe o persoană ocupată (locul 24 în cadrul a 25 de țări europene).

După cum se știe, pornind de la locurile pe care marile sectoare de activitate - agricultura, industria și serviciile - le dețin în economia națională, se definesc etapele pe care le parcurg țările pe calea progresului economico-social, caracterul economiilor naționale din punctul de

vedere al nivelului de dezvoltare. Sub acest aspect, o tipologie a țărilor are următoarea configurație: țări predominant agrare (sau agrar înapoiate); agrar-industriale; industrial-agrare; industriale și post industriale.

În lucrările de specialitate, se consideră că țările dezvoltate se află în prezent în perioada dezvoltării post industriale. Dacă în prezent, în țările dezvoltate cu economie de piață, serviciile dețin cea mai mare pondere în populația ocupată și în crearea produsului intern brut, la aceasta s-a ajuns ca urmare a parcurgerii etapelor la care ne-am referit, a industrializării lor, a progresului tehnico-științific și a sporirii eficienței, îndeosebi a productivității muncii în ramurile producătoare de bunuri materiale și a creșterii și diversificării trebuințelor populației.

În ultimă instanță, dezvoltarea sectorului de servicii este rezultatul progresului tehnico-științific, al creării și dezvoltării marii industrii mecanizate și automatizate. Introducerea mecanizării în agricultură și a celorlalte tipuri ale progresului tehnic agricol a permis sporirea eficienței, creșterea producției agricole în condițiile reducerii relative și ulterior și absolute a populației agricole. Aceasta a fost și este o condiție pentru industrializarea oricărei țări. De altfel, în Anglia, revoluția industrială a fost precedată de o revoluție agrară, fapt ce a asigurat nu numai sporul de produse alimentare pentru populația urbană în creștere, dar și forța de muncă, fonduri de investiții și piață de desfacere pentru noua industrie. La rândul său, dezvoltarea industriei stimulează progresul agriculturii. Firește, o agricultură modernă și de înalt randament reprezintă o condiție pentru dezvoltarea serviciilor, atât ca sursă de forță de muncă cât și de produse alimentare pentru populația neagră. De la sfârșitul secolului al XVIII-lea progresul oricărei țări a fost condiționat

primordial de dezvoltarea industriei; pînă nu demult, prin afirmarea, în primul rînd, a industriei mecanice și în prezent a microelectronicii. Industria este condiția principală a progresului economico-social, inclusiv a serviciilor. Pe de o parte, industria asigură baza tehnico-materială, infrastructura corespunzătoare diferitelor tipuri de servicii. Pe de altă parte, ea este un consumator, atît de servicii de producție tradiționale, cît și de servicii de producție moderne.

Caracterul obiectiv al progresului economic impune, așadar, ca, într-o anumită perioadă, industria să aibă prioritate în dezvoltarea economico-socială, ceea ce nu înseamnă neglijarea dezvoltării serviciilor într-o proporție necesară. Corespunzător acestei cerințe, pînă în anii 1965-1970 în țările dezvoltate, industria căpăta dimensiuni tot mai mari în totalul populației ocupate și în produsul intern brut. În Germania de Vest, Regatul Unit, Austria și Italia proporția populației ocupate în industrie și construcții, spre exemplu, a ajuns la mărimi care au variat între 45% și 50%⁴). Datele relevă că, la un anumit nivel de dezvoltare a industriei, populația industrială începe să se reducă inițial ca mărime relativă și apoi ca număr absolut. După anii 1965-1975, în aproape toate țările dezvoltate se constată o reducere absolută a populației industriale. Procesul a căpătat dimensiuni deosebite în Regatul Unit, R. F. Germania, Franța, Italia, Olanda, Belgia și Austria.

Subliniind toate acestea, trebuie arătat în același timp că, în virtutea interdependențelor obiective care există între ramurile economice, dezvoltarea sectorului terțiar, a serviciilor de producție au fost la rîndul lor o condiție esențială, cu acțiune permanentă pentru progresul economic, pentru creșterea producției de bunuri materiale, agricole sau industriale. Este evident că fără o rețea puternică de transporturi și

telecomunicații, fără depozite și un comerț corespunzător, fără învățămînt și cercetare, fără instituții financiar-bancare corespunzătoare, nici industria și nici agricultura nu s-ar fi putut dezvolta. Realitățile din țările dezvoltate relevă că în prezent, asistăm la o creștere a rolului serviciilor de producție în dezvoltarea economico-socială. O tendință asemănătoare există și în privința serviciilor de consum personal.

Experiența țărilor dezvoltate relevă, de asemenea, că în evoluția populației neagricole este necesar să se evite fie concentrarea exagerată a populației respective în industrie, concomitent cu neglijarea sectorului terțiar, fie dezvoltarea exagerată a sectorului terțiar în dauna dezvoltării industriei. În acest cadru, arătăm că, în multe țări din America Latină și Asia, sectorul terțiar a căpătat dimensiuni deosebit de mari în raport cu dezvoltarea industriei, cu nivelul general al dezvoltării economice⁵).

Exemplul clasic de neglijare a sectorului terțiar în raport cu dezvoltarea industriei este oferit de fostele țări socialiste.

În principal, neglijarea sectorului terțiar în țările cu planificare centralizată se datorește: a) teoriei false cu privire la așa-zisul caracter neproductiv al activităților prestatoare de servicii (ramurile producției nemateriale) și b) limitării, practic pînă la desființare în unele cazuri, a rolului pieței și pîrghiilor economico-financiare în reglarea producției sociale. În țările amintite, populația ocupată în comerț, inclusiv aprovizionarea tehnico-materială a variat între 5,9% în România și 10,7% în Polonia, iar în sectorul finanțe, credit și asigurări, între 0,3% în România și 1,0% în Polonia⁶).

Spre deosebire de această situație, în țările europene dezvoltate cu economie de piață, populația ocupată în comerț,

restaurante și hoteluri, a ajuns la circa 14-21% (Suedia și Danemarca 14,6%, Germania de Vest 14,8%, Franța 17,0%, Regatul Unit și Spania 20,1%, Italia 21,1%). Pe de altă parte, populația ocupată în bănci, asigurări, afaceri imobiliare și servicii pentru întreprinderi variază de regulă între 5,2% în Spania și 11,2% în Regatul Unit⁷⁾. Proporția mare a populației ocupate în ramura amintită din țările capitaliste dezvoltate se datorește și extinderii puternice a activităților producătoare de servicii pentru întreprinderi, servicii cu efecte benefice pentru eficiența economică, dar care, la vremea respectivă, fie că lipseau, fie că aveau dimensiuni cu totul minore în fostele țări socialiste.

Disproporțiile din structura populației neagricole existente în fostele țări cu planificare centralizată constituie unul din principalii factori care determină slaba legătură, pentru țările amintite, dintre proporția populației neagricole și mărimea produsului național brut pe locuitor sau productivitatea socială a muncii, respectiv niveluri mai scăzute ale indicatorilor economici și de eficiență în raport cu dimensiunea populației care lucrează în sectoarele neagricole.

2. Tendințe noi în dezvoltarea sectorului de servicii

Trecerea României la economia de piață și afirmarea unei noi structuri a populației neagricole sînt de natură să determine sporirea rolului sectorului terțiar la progresul economic și social al țării noastre. Printre altele, avem în vedere că în perioada următoare, populația ocupată în agricultură se va stabili la nivelul actual sau va cunoaște o ușoară creștere. Vom asista la o stopare și chiar la o inversare a procesului de reducere absolută a populației agricole care a început în anul 1959. Avem în vedere că prin aplicarea Legii fondului funciar și

desființarea cooperativelor agricole au apărut gospodăriile agricole individuale care presupun, cel puțin într-o perioadă de 5-10 ani, un volum mai mare de muncă manuală decît pînă acum, pentru efectuarea lucrărilor agricole vegetale și animale. De altfel, datele statistice arată că în 1990, populația ocupată în agricultură a înregistrat o ușoară creștere față de anul precedent (+44,1 mii persoane). Ținînd seama de experiența țărilor dezvoltate, pe termen lung, populația agricolă va scădea la un nivel mult mai mic decît cel de azi. Perioada necesară pentru atingerea standardelor din țările dezvoltate va depinde însă, de modelul de agricultură care se va contura în țara noastră (exploatație agricolă mare sau mică) și de ritmul de extindere a mecanizării lucrărilor agricole. După toate probabilitățile refacerea marilor unități agricole, individuale sau asociative, ca și extinderea mecanizării va fi un proces lent și abia după anul 2000 se va reveni la procesul de reducere absolută și relativă a populației agricole.

În noile condiții, populația ocupată în industrie va înregistra o profundă restaurare însoțită și de o anumită reducere relativă și absolută. Scăderea personalului industrial va fi determinată de formarea unor noi structuri industriale și respectiv de procesul eficientizării acestui sector important al economiei naționale. Dacă în 1990, numărul mediu al salariaților din industrie a crescut cu 62,2 mii persoane (+1,6%), în anul 1991 s-a înregistrat o scădere de aproape 310,0 mii (-8,0%)⁸⁾. Scăderea va continua și în perioada următoare. În lucrarea "Strategia restructurării industriei" elaborată de Ministerul Industriei, se prognozează o reducere anuală a personalului industrial de 30-40 mii persoane pînă în 1995 și respectiv de 70-80 mii persoane anual în perioada 1996-2000⁹⁾. Probabil reducere personalului din industrie va fi mai mare,

întrucât în anii dictaturii ocuparea forței de muncă în unitățile industriale nu a fost subordonată criteriilor de eficiență. În condițiile în care activitățile din sectorul terțiar erau considerate ca neproductive, ocuparea forței de muncă a fost orientată prioritar, așa cum s-a arătat, în ramurile producției materiale neagricole și cu deosebire în industrie, fapt ce a determinat formarea unui însemnat surplus de personal industrial în unitățile economice. Absorbția acestui surplus de personal industrial este o condiție, atât pentru ieșirea economiei românești din criza în care se află în prezent, cât și pentru relansarea creșterii și atingerea unor niveluri superioare de productivitate. În aceeași lucrare, la care ne-am referit, se arată că ritmul prognozat de reducere a personalului industrial, până în anul 2000, va fi "determinat de posibilitățile de reorientare și absorbție în celelalte domenii ale economiei"¹⁰). Punerea unei asemenea condiții nu ar face însă, decât să lungească perioada de restructurare a industriei și, într-un fel sau altul, este un tribut plătit vechii concepții.

Ca urmare a celor arătate, în noua perioadă de dezvoltare a economiei naționale, echilibrul în domeniul ocupării forței de muncă urmează să se realizeze în principal, prin extinderea sectorului terțiar. De altfel, în perioada celor doi ani care au trecut de la revoluția din decembrie 1989, unele ramuri ale sectorului terțiar cunosc o dinamică destul de accentuată. Un rol însemnat în această privință îl are cadrul legislativ creat prin Decretul-Lege nr. 54/1990 privind organizarea activităților economice bazate pe libera inițiativă, Legea nr. 15/1990, referitoare la reorganizarea întreprinderilor de stat ca societăți comerciale sau regii autonome și Legea nr. 31/1990 privind societățile comerciale, care prevede forme juridice elastice pentru constituirea agenților economici.

La 25 februarie 1992 erau înregistrate, în baza Decretului-Lege 54/1990 un număr de 159.345 întreprinzători particulari sub formă de asociații familiale (56.021) și persoane independente (103.324). De asemenea, la sfârșitul lunii februarie 1992 existau 713 regii autonome și 105.016 societăți comerciale din care 7850 societăți comerciale cu capital de stat, 540 cu capital mixt (de stat și particular) și 96626 cu capital privat. S-au dezvoltat totodată societățile comerciale cu capital străin; numărul acestor societăți a ajuns, la data de 10 martie 1992, la 9705, cu un capital subscris de 37.130,4 milioane lei, din care în valută 320,0 milioane dolari¹¹).

Cea mai mare parte a noilor agenți economici, constituiți în baza Decretului-Lege 54/1990, prestează, cu precădere, activități de comerț și de servicii similare. Activități asemănătoare practică și majoritatea societăților comerciale cu capital privat. Potrivit unei evaluări preliminare, 80% din agenții economici sînt ocupați în comerțul de mărfuri alimentare și nealimentare sau în servicii, cu deosebire în domeniul alimentației publice și turismului. Între altele, dezvoltarea amintită a agenților economici din domeniul comerțului și serviciilor turistice se datorește faptului că necesită un capital relativ modest cu o viteză de rotație rapidă și termene scurte de recuperare a investițiilor. Disponibilizarea și amenajarea spațiilor comerciale s-au făcut cu mai multă ușurință, și pregătirea și adaptarea forței de muncă pentru comerț se face într-un timp mult mai scurt în raport cu alte tipuri de activități din sectorul terțiar.

Rețeaua agenților economici din comerț ca și spațiile comerciale afectate acestora au atins, se pare, un anumit punct de saturație; esențial pentru perioada următoare este ca activitatea agenților economici respectivi să promoveze principiile concurenței loiale, să respecte

reglementările legale în domeniu, întrucât nu puține sînt cazurile cînd, prin practici ilicite, se aduc serioase prejudicii populației, consumatorului.

Alte ramuri de activitate ale terțiarului evoluează însă, în măsură nesatisfăcătoare în raport cu cerințele afirmării rapide a principiilor economiei de piață și ale formării unor noi structuri economice. Ne referim în acest sens, cu prioritate la cercetarea științifică, la telecomunicații și la sectorul financiar-bancar, activități vitale pentru formarea unei economii moderne de piață.

Ținînd seama de rolul primordial al cercetării științifice în promovarea progresului tehnic și economic, firesc ar fi ca această ramură de activitate să evolueze mai rapid în raport cu alte ramuri ale sectorului terțiar. În ultimii doi ani, au apărut însă fenomene contradictorii, atît pozitive cît și negative. Într-adevăr, prin afirmarea democrației, cercetarea științifică a fost eliberată de ideologia totalitaristă, care s-a dovedit a fi una din principalele frîne în dezvoltarea cercetării științifice românești. Este pe cale de a se realiza pe baze noi, legătura cercetării aplicative și a celei experimentale cu practica, temele de cercetare și rezultatele acestora urmînd să contribuie substanțial la competitivitatea și fiabilitatea fiecărui produs cerut de piața liberă, concurențială. Tendința are urmări benefice pentru selecția și promovarea cadrelor de specialitate, a valorilor, pentru organizarea și funcționarea unităților de cercetare, veniturile acestora fiind de acum, într-o măsură mult mai mare decît în trecut, dependente de volumul și calitatea rezultatelor cercetării, ale activității fiecărei echipe de cercetare.

Evocînd noile condiții favorabile de dezvoltare a cercetării științifice, subliniem totodată că s-a pus capăt izolării oamenilor de știință din țara noastră de cei din alte țări, cu efecte pozitive pentru

cunoașterea realizărilor de vîrf în domeniu și pentru stabilirea unor relații eficiente de cooperare științifică internațională. Evident, pe măsura extinderii privatizării și a economiei de piață, noile tendințe din cercetarea științifică vor căpăta noi dimensiuni, iar cercetarea românească se va apropia tot mai mult de standardele din țările dezvoltate.

Finanțarea cheltuielilor de cercetare-dezvoltare este asigurată dintr-un buget special format prin instituirea unei taxe de 1% asupra producției marfă industriale (inclusiv asupra producției de construcții montaj, producției globale agricole și silvice și veniturilor brute din transporturi și telecomunicații), din veniturile bugetului de stat ca și din veniturile agenților economici, de regulă trecute pe costuri¹²⁾.

Din păcate, pe fondul crizei economice pe care o străbate țara noastră, în prezent asistăm la o reducere a cheltuielilor de cercetare, a cercetătorilor și specialiștilor în domeniu, care și așa sînt destul de reduse în raport cu cele din țările cu economie dezvoltată. Comparativ cu anul 1989, în 1990, spre exemplu, cheltuielile de cercetare au fost cu 25,5% mai mici, iar numărul total al personalului din cercetare cu 12,6% și al cercetătorilor și proiectanților cu 6,2%¹³⁾. Anul 1991 mărcheză de asemenea o reducere a cheltuielilor de cercetare-dezvoltare.

Datele relevă că decalajele dintre volumul cheltuielilor de cercetare pe locuitor din țara noastră și cele din țările dezvoltate sînt mai mari decît decalajele indicate de produsul intern brut pe locuitor. În 1990 de exemplu, cheltuielile de cercetare pe locuitor (inclusiv din instituțiile mixte de cercetare, dezvoltare tehnologică și proiectare) în țara noastră au fost de 47,5 dolari SUA (la paritatea puterii de cumpărare); în Franța au fost de 338,1 dolari; în Germania de Vest 431,4 dolari; în Japonia de 441,6 dolari și SUA de

582,2 dolari¹⁴⁾ (datele pentru țările dezvoltate se referă la anul 1989). La paritatea puterii de cumpărare, decalajele la cheltuielile de cercetare pentru România și țările dezvoltate amintite sînt de 1: 7,1 - 12,3 pe cînd la produsul național brut sînt de 1: 6,8 - 9,4¹⁵⁾.

Depășirea stării de criză și relansarea economiei românești necesită o reconsiderare a alocării resurselor pentru cercetare, evident în sensul majorării lor. Apare totodată necesar ca, în realizarea acestui deziderat, statul să aibă un rol mai însemnat - atît în constituirea și utilizarea fondului special de cercetare cît și a fondului bugetar propriu-zis. De asemenea, agenții economici vor contribui - în legătură nemijlocită cu activitatea proprie - la creșterea cheltuielilor de cercetare. Pe măsura dezvoltării concurenței, a expunerii întreprinderilor riscului pieței, este de presupus că ele vor dezvolta centre proprii de cercetare sau vor recurge la serviciile de specialitate furnizate de institutele de cercetare organizate în afara întreprinderilor.

Dezvoltarea telecomunicațiilor urmează să aibă loc pe fondul unei moșteniri apreciată ca fiind mai mult decît critică, în raport cu situația din țările dezvoltate. Baza materială este foarte săracă; centralele telefonice sînt de tip electro-mecanic, uzate atît sub aspect fizic cît și moral, iar calitatea serviciilor este cu totul necorespunzătoare. În 1989, la 1000 de locuitori reveneau numai 100 de abonamente telefonice, în timp ce în țările europene dezvoltate mărimea indicelui variază între 890 în Suedia și 265 în Irlanda¹⁶⁾. Presiunea populației pentru instalarea de noi linii telefonice este foarte mare, în prezent existînd circa un milion de cereri nesatisfăcute. Pentru convorbiri internaționale, publicul nu are acces direct la serviciul telefonic automat, iar obținerea unei legături prin centrala telefonică durează între 5 și 10 ore. Privind prin

prisma comparațiilor internaționale se constată lipsa aproape totală a infrastructurii electronice în domeniu ca și gama redusă a tipurilor de servicii prestate populației și agenților economici și respectiv prin lipsa serviciilor moderne (poștă electronică, teletex, videotex, bănci de date etc.) intrate de acum în practica țărilor dezvoltate.

Situații ca cele menționate mai sus se datorează nu numai sistemului economic de comandă ca atare și subestimării din principiu a rolului sectorului de servicii dar și politicii promovate de administrația centrală, de limitare și de controlare a circulației informației, și, în ultimă instanță, de limitare a libertății personalității umane. Domeniul comunicațiilor este un exemplu concludent în care caracterul irațional al fostelor economii socialiste totalitare s-a manifestat deosebit de evident, în loc ca informația să fie o sursă esențială a creșterii economice, în economiile respective, și îndeosebi în țara noastră, limitarea circulației informației a fost unul din cei mai puternici factori care a frînat inițiativa și creativitatea populației, dezvoltarea economiei, a științei și tehnicii.

Dată fiind importanța deosebită a telecomunicațiilor în perioada actuală, apare necesar ca depășirea stării de înapoiere la care ne-am referit să se facă într-un timp relativ mai scurt decît în alte domenii. Ca atare, dezvoltarea sectorului de telecomunicații ar trebui să facă parte dintre obiectivele prioritare ale trecerii la economia de piață.

Se poate spune că, cel puțin ca intenție, măsurile promovate pînă în prezent sînt subordonate obiectivului respectiv. Astfel în administrația centrală - s-a creat "Ministerul Telecomunicațiilor" (spre deosebire de trecut cînd sectorul telecomunicații avea rang de departament în Ministerul Transporturilor și

Telecomunicațiilor), iar, guvernul a aprobat la mijlocul anului 1991, "Obiectivele generale ale Programului de dezvoltare a comunicațiilor în perioada 1991-2005". Programul este încurajator, obiectivele sale fiind axate pe următoarele trei domenii:¹⁷⁾

a) pentru serviciile de bază (telefon, telegraf, poștă): creșterea siguranței și stabilității în funcționarea rețelei telefonice naționale prin refacerea și dezvoltarea infrastructurii pe bază de echipamente și centrale electronice; un telefon pentru fiecare familie și creșterea densității telefonice de la 10% în prezent la 25-30% în anul 2005; automatizarea completă a serviciului telefonic; telefonizarea tuturor localităților țării; satisfacerea integrală a cererilor de linii telex; realizarea serviciilor poștale în maximum 48 de ore;

b) pentru serviciile cu pronunțat caracter social-politic (radio și televiziune): extinderea programului II pe tot teritoriul național și trei canale naționale radio pe unde ultracurte;

c) pentru servicii deschise concurenței reglementate: crearea unei infrastructuri adecvate (rețea națională de date cu comutare de pachete) pentru a se oferi publicului servicii de tip poștă electronică, videotex, bănci de date etc; introducerea serviciului (celular) radiomobil pentru utilizatorii aflați în vehicule ca și a altor tipuri de servicii ca: radiomesagerie (paging), distribuirea prin cablu a mai multor programe de televiziune etc.

Implementarea obiectivelor programului necesită recurgerea la tehnica modernă în domeniu și un mare efort valutar. Potrivit unei evaluări preliminare, realizarea primelor trei obiective necesită un fond investițional de aproximativ 600 milioane dolari, sumă care ar putea fi acoperită din: fondul de dezvoltare, constituit potrivit legii, la dispoziția regiilor autonome; credite bancare

interne; credite externe pe termen lung garantate de guvern; resurse publice în cadrul programului de restructurare a economiei naționale ca și prin atragerea de capital străin, în cadrul unor societăți mixte care urmează a fi create. În acest sens, Programul telecomunicațiilor prevede ca unele obiective, cum sînt cele privind rețeaua națională de date sau serviciul celular, să se realizeze în cooperare cu parteneri străini, inclusiv prin înființarea de societăți mixte.

Întreprinderile naționale care produc echipamente de telecomunicații ar urma să aibă de asemenea un rol însemnat în realizarea Programului de telecomunicații. În mod firesc, acesta presupune modernizarea tehnologiilor de fabricație, inclusiv prin atragerea unor parteneri care produc tehnică de vîrf în domeniu. În această privință, au apărut deja semne deosebit de promițătoare. S-au semnat două acorduri pentru înființarea unor societăți mixte pentru fabricarea de centrale telefonice automate și anume; un acord de creare a unei societăți mixte între firma SIEMENS și ELECTROMAGNETICA, cu sediul în București și un alt acord de societate mixtă între ALCATEL și ROMTIM DATA cu sediul la Timișoara. Totodată Televiziunea Română s-a conectat la sistemul european de televiziune prin satelit Eutelsat, prin construirea în localitatea Cheia a stației de recepție cu antene parabolice.

În anii anteriori, sectorul financiar-bancar era mult rămas în urmă și organizat pe principiile economiei de comandă. Practic, după revoluția din decembrie 1989, s-a pus problema construirii unui nou sistem financiar-bancar. Avem în vedere că, potrivit noilor condiții de dezvoltare a economiei românești, formarea capitalului și utilizarea acestuia nu se vor mai stabili centralizat, prin decizii administrativ-statale, ci în funcție de legile pieței. Instituțiile

financiar-bancare vor avea un rol esențial în mecanismul de economisire, formare și alocare a capitalului.

În acest cadru, este pe cale de a se forma un nou sistem bancar adecvat economiei de piață. Banca Națională a României a fost reorganizată ca bancă centrală și s-au organizat, ca bănci comerciale cu capital de stat: Banca Română de Comerț Exterior, Banca Comercială Română, Banca Agricolă, Banca Română pentru Dezvoltare, Banca de Economii (C. E. C) și Bank Post. S-a creat Banca de Export - Import a României - S. A. A fost elaborat proiectul cadrului legislativ de constituire și funcționare a bursei de valori mobiliare, principala instituție a pieței capitalului. Se dezvoltă totodată sectorul bancar particular: Mindbank, Bankcoop, Banca "Ion Țiriac", Banca de Credit și Banca Felix ca și casele de schimb valutar cu capital particular. Se extinde de asemenea numărul sucursalelor unor bănci comerciale cu capital străin.

Ceea ce s-a rezolvat în domeniul financiar-bancar este numai un început. Principala problemă cu care se confruntă în prezent sistemul bancar este slaba capitalizare, volumul redus al capitalului bancar în raport cu activele. În prezent, capitalul băncilor comerciale este de circa 50 miliarde lei, iar activele lor de peste 2000 miliarde lei. Raportul dintre cele două mărimi este cu mult mai mic decât cel necesar; la norma minimă de 8% privind raportul dintre capital și activele însumate prin luarea în considerare a riscului, capitalul băncilor comerciale ar trebui mărit după cum urmează: Banca Comercială cu 158%, CEC cu 25%, Banca de Dezvoltare cu 110%, Banca Agricolă cu 167%¹⁸⁾. În acest scop, dat fiind că bugetul statului este deficitar, băncile cu capital de stat vor emite obligațiuni sau acțiuni. Soluția de bază rămâne însă relansarea creșterii economice.

Formarea unui sistem bancar adecvat

exigențelor actuale ale economiei de piață necesită de asemenea depășirea și a altor dificultăți generate, pe de o parte, de creșterea explozivă a clientelei, a agenților economici care se adresează băncilor și, pe de altă parte, de lipsa bazei materiale necesare - clădiri corespunzătoare și aparatura electronică - care să faciliteze efectuarea în termen scurt și în condiții de siguranță a operațiunilor bancare.

Rețeaua instituțiilor bancare, spre exemplu, este cu totul nesatisfăcătoare. În timp ce în țările occidentale la o unitate bancară (inclusiv agenție bancară) revin 1000 de persoane, în România, la o agenție bancară revin 7000-10000 persoane iar dacă ne referim exclusiv la băncile comerciale, la o agenție bancară revin 30000-40000 persoane.¹⁹⁾ Rămânerea în urmă a sectorului financiar-bancar este și mai evidentă dacă avem în vedere că înainte de cel de al doilea război mondial, deci la un alt stadiu de dezvoltare, în România funcționau circa 2000 de instituții financiare, din care 450 de bănci.

Modernizarea structurii economiei naționale presupune dezvoltarea și a altor ramuri ale sectorului terțiar strâns legate de activitățile productive. Ne referim cu prioritate la serviciile informatice (în multe întreprinderi, serviciile informatice sînt cu totul nesatisfăcătoare), de leasing, de consultanță tehnică, economică și juridică precum și la toate categoriile de servicii de reparații (utilaje industriale, mijloace auto, construcții etc.). Cererile efective și potențiale în aceste domenii sînt mari și satisfacerea lor la un nivel corespunzător necesită fie, dezvoltarea unor compartimente de specialitate în unitățile existente, fie apariția de noi agenți economici. Și într-un caz și în altul o asemenea dezvoltare va contribui la sporirea eficienței și la ridicarea calității producției.

În noile condiții de dezvoltare a economiei României, alocarea resurselor pentru dezvoltarea sectorului terțiar urmează să se realizeze, în principal, descentralizat în funcție de cererea economică. Pentru alinierea într-o perioadă cât mai scurtă a sectorului terțiar din țara noastră la stand-

ardele unei economii moderne se cere însă, ca organele de stat cu atribuții în domeniu să elaboreze programe speciale de dezvoltare a fiecărei ramuri a sectorului terțiar și să asigure integrarea acestora într-o concepție unitară de dezvoltare în perspectivă a economiei naționale.

¹⁾ OECD *Quarterly Labour Statistics*, Nr. 3/1991, Paris, 1991, p. 24-61; OECD, *Historical Statistics 1960-1988*, Paris, 1990, p. 22; OECD, *Main Economic Indicators*, November 1991, Paris, 1991, p. 175.

²⁾ *Date PlanEcon; The Economist*, vol. 318, Nr. 7689, January 12-th, 1991.

³⁾ Țările din anul 1989 luate în comparație sînt: Albania, Austria, Belgia, Bulgaria, Cehoslovacia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania (Vest), Grecia, Irlanda, Italia, Iugoslavia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Polonia, Portugalia, Regatul Unit, România, Spania, Suedia, Ungaria și URSS.

⁴⁾ B. R. Mitchell, *European Historical Statistics 1750-1970*, London, 1976, p. 153-163 (date calculate) și date din surse OCDE.

⁵⁾ B. I. T., *Yearbook of Labour Statistics*, 1991, p. 400-421; *World Bank Atlas 1991*, p. 6-9.

⁶⁾ SEV, *Statisticeskii Ejegodnik Stran-Cilenov Soveta Ekonomiceskoi Vzaimopomosci*, 1990, p. 67-77.

⁷⁾ B. I. T., *Yearbook of Labour Statistics*, 1991, p. 426-449.

⁸⁾ CNS, *Anuarul Statistic al României*, 1991, p. 99, "Economia României în anul 1991 - Date statistice provizorii" - în CNS, *Buletin Statistic de Informare Publică*, Nr. 12/1991, p. 1.

⁹⁾ *Economistul*, Anul II, nr. 176, 20-23 martie 1992, p. 3.

¹⁰⁾ *Ibidem*, p. 3.

¹¹⁾ C. N. S., *Buletin statistic de informare publică*, nr. 2, 1991, p. 2.

¹²⁾ Hotărîrea Guvernului nr. 1284 din 8 dec. 1990 privind unele măsuri de organizare și finanțare a unităților de cercetare-dezvoltare, *Buletinul Oficial al României*, Partea I, An II, nr. 144 din 14 dec. 1990.

¹³⁾ CNS, *Anuarul statistic al României 1991*, p. 190-191.

¹⁴⁾ OECD, *Principaux indicateurs de la science et de la technologie 1991*, 1991/1, OECD, Paris, p. 17-18.

¹⁵⁾ OECD, *Principaux indicateurs economiques*, nov. 1991, Paris 1991, p. 174-180 (date calculate).

¹⁶⁾ Datele pentru țările din Europa Occidentală se referă la anul 1987.

¹⁷⁾ Hotărîrea Guvernului nr. 500 din 26 iulie 1991 publicată în: *Monitorul Oficial al României*, partea I, anul III - Nr. 170, din 19 august 1991.

¹⁸⁾ Transformarea economiei românești - realizări și perspective - lucrare elaborată de Departamentul pentru strategia reformei și a integrării economice, din cadrul Guvernului României; v. publicația *Buletin informativ* nr. 6/1992, p. 33.

¹⁹⁾ Dan Pasacriu, *Sistemul bancar în perioada de tranziție "Tineretul liber"*, anul IV, nr. 613, 12 martie 1992, p. 2. Agențiile și sucursalele băncilor comerciale sînt în număr de 500 iar cele ale CEC-ului de 3000.